

ANTINEOPLASTIKÁ

Mgr. Lukáš Urban

Ústav farmakológie LF UPJŠ

● **KARCINOGENÉZA**

○ vyvolaná mutáciou DNA

✦ hereditárna

✦ získaná → žiarenie

→ vírusy

→ lieky

→ chemikálie

○ **genetické zmeny** vedúce k malignite:

- ✦ inaktivácia génov, ktorých produkty majú neg. účinok na bunkovú proliferáciu = *anti-onkogény/tumor supresorové gény*
  - mutácia
  - väzba na vírusový proteín
  - väzba na zmenený celulárny proteín

- ✦ aktivácia a zmena *proto-onkogénov* na onkogény
  - bodová mutácia („single nucleotid polymorphism“)
  - génová amplifikácia
  - chromozómová translokácia
  - vírusová interakcia → produkcia transformačných vírusových onkogénov (*v-onc*)

- charakteristické pre **nádorové bunky**:
  - ✦ nekontrolovateľná proliferácia
  - ✦ strata regulačných proteínov
  - ✦ infiltrácia do okolitých tkanív
  - ✦ tvorba metastáz
  - ✦ strata funkcie

○ rozdelenie nádorov podľa **citlivosti na chemoterapiu:**

✦ chemosenzitivne nádory

- citlivé na viaceré liečivá
- uprednostnenie kombinovanej terapie
- chemoterapia vždy

→ akútna lymfoblastová **leukémia**, Hodgkinov lymfóm, akútna myeloblastová leukémia, karcinóm semenníkov al. vaječníkov, ..

- rýchlo deliace sa bunky sú citlivejšie na CHT v porovnaní s pomaly deliacimi sa bunkami
- nedeliace sa bunky (v G_0 fáze) nie sú citlivé vôbec

✦ stredne chemosenzitivne nádory

- malá kompletná (10%), ale vysoká parciálna odpoveď (50%)
- kombinovaná terapia mierne efektívnejšia
- možné použitie chemoterapie (nie 1. voľba)

→ karcinóm prsníka, kolorektálny karcinóm, chronická LL a ML, karcinóm krčka maternice, ...

✦ chemorezistentné nádory

- malá odpoveď na liečbu (20%)
- chemoterapia je doplnková

→ melanóm, karcinóm pankreasu, karcinóm prostaty, **Grawitzov tumor** (nádor nadobličky), NSCLC

- **CHEMOTERAPIA**

- cieľom je vyvolanie cytotoxického účinku alebo apoptózy v nádorových bunkách a následné zastavenie nádorového rastu
→ odstránenie nádorového tkaniva príp. kontrola ochorenia
- **rozdelenie:**
  - ✦ **liečebná** (kuratívna)
  - ✦ **adjuvantná**
    - po liečbe (na podporu chirurgického liečenia alebo rádioterapie)
  - ✦ **neoadjuvantná**
    - pred liečbou (napr. zmenšenie veľkosti nádoru pred operáciou)
  - ✦ **paliatívna**
    - na predĺženie života alebo na zlepšenie jeho kvality pri ochorení s nepriaznivou prognózou

○ kombinovaná chemoterapia:

- ✦ pri rezistencii nádoru na niektorú látku (*bunková heterogenita*)
- ✦ pri získanej rezistencii počas terapie jediným chemoterapeutikom (*proliferácia mutantných buniek*)
- ✦ viaceré miesta účinku
  - s použitím liečiv s rozdielnymi tox. účinkami u normálnych buniek
- ✦ kumulatívne biochemické procesy v bunkách počas terapie

○ **možnosti chemoterapie:**

✦ **intermitentná aplikácia** (prerušovaná)

- čas na regeneráciu kostnej drene
- čas na regeneráciu imunitných buniek

✦ **kontinuálna aplikácia** počas udržiavacej terapie

- *chlorambucil* pri chronickej lymfoblastovej leukémii, *busulfán* pri chronickej myeloblastovej leukémii, *hormóny al. ich antagonisti* pri karcinóme prostaty a prsníka

✦ **špeciálne aplikácie**

- instilácia do malígnych výpotkov
  - *bleomycín, tiotepa* → regulácia veľkosti exsudátu
- intratekálna
  - *metotrexát* → infiltrácia CNS pri leukémii

○ individualizácia terapie:

- ✦ vybrať **najvhodnejšie** cytostatikum príp. kombináciu podľa typu tumoru
- ✦ opakovane hodnotiť **klinický obraz**
  - či je potrebné pokračovať v terapii alebo nie
- ✦ monitorovať stav **kostnej drene**
  - pred aj počas terapie
  - či je potrebná redukcia intenzity liečby alebo nie
- ✦ používať **liečivá ovplyvňujúce vedľajšie účinky** chemoterapie
  - antiemetiká
  - kolónie stimulujúce faktory

→ *zlepšenie terapeuticko-toxického pomeru*

PROTOKOLY

ANTINEOPLASTIKÁ

→ tlmenie rastu tkanív s vysokou proliferačnou rýchlosťou

- ale poškodenie aj rýchlo deliacich sa buniek → útlm KD, poškodenie sliznice GIT, vypadávanie vlasov, u tehotných žien poškodenie plodu a pod.

*Alopecia areata maligna
Celsi. (Upro-oh.)*

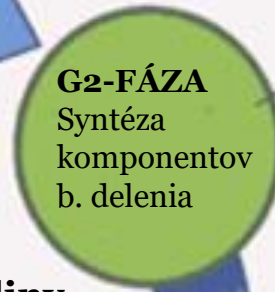
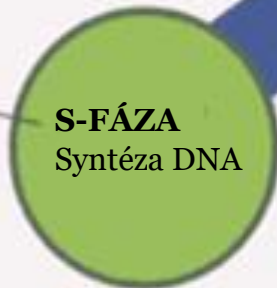
- **MÚ:**

- interkalácia do bunky → poškodenie DNA
- blokáda tvorby mikrotubulov a formovania mitotického vretienka, ovplyvnenie ich funkcií
- blokáda metabolických ciest pri syntéze DNA
- zníženie syntézy RNA a proteínov
- inhibícia regulačných enzýmov bunkového cyklu

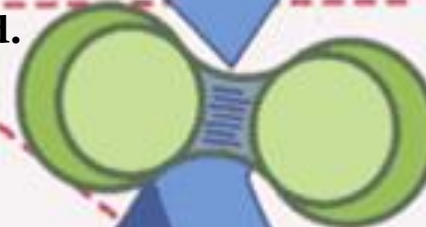
INTERVALY ZÁSAHU ANTINEOPLASTÍK DO B. CYKLU

LÁTKY VIAŽUCE SA NA DNA

(inhibícia syntézy DNA)
alkylačné látky
protinádorové ATB
komplexy platiny

INHIBÍTORE MIKROTUBULOV
Vinca alkaloidy (vinkristín, vinblastín, vinorelbín)
Taxány (paklitaxel, docetaxel)

5 hodín

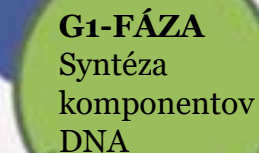
7 hodín

1 hod.

3 hodiny

ANTIMETABOLITY

metotrexát
azatioprin
5-FU

Bunka v kľudovom štádiu

- **NÚ a toxicita:**

- myelosupresia
- strata apetítu a hmotnosti
- nauzea, vracanie
- zmena chuti
- stomatitída, ezofagitída
- obstipácia, hnačka
- alopecia
- únava
- kardiotoxicita
- neurotoxicita
- poškodenie pľúc
- sterilita a teratogenita
- hepatotoxicita
- nefrotoxicita
- spomalenie hojenia rán
- spomalenie rastu detí
- karcinogenita

**TOTO JE
TEN SLIDE**

- **rozdelenie:**

- **alkylačné látky**

- ✦ cyklofosfamid, cisplatina, lomustín, karmustín, streptozocín

- **antimetaboly**

- ✦ metotrexát, 5-fluorouracil, cytarabín, merkaptopurín

- **cytotoxické ATB**

- ✦ antracyklíny (doxorubicín, daunorubicín), bleomycín

- **inhibítory mitózy**

- ✦ *Vinca* alkaloidy (vinkristín, vinblastín), taxány (paklitaxel, docetaxel)

- **inhibítory *topoizomeráz***

- ✦ T I (topotekán), T II (etopozid)

- **hormóny a ich deriváty**

- ✦ (pozrieť príslušný slide) :P

**TOTO JE
TEN SLIDE**

- **enzýmy**
    - ✦ asparagináza
  - **inhibítory proteíntyrozínkinázy**
    - ✦ imatinib
  - **monoklonálne protilátky**
    - ✦ rituximab, trastuzumab, bevacizumab
  - **látky ovplyvňujúce biologickú odpoveď** (IFN- α 2a a 2b)
  - **rádioaktívne izotopy** (^{131}I)
-
- **inhibítory cyklín-dependentnej kinázy (CDK)**
    - ✦ olomoucín, roskovitín (seliciclib)
  - **inhibítory angiogenézy**
    - ✦ talidomid, endostatín
  - **fotoaktívne látky**
    - ✦ porfyríny, hypericín

ALKYLAČNÉ LÁTKY

- **rozdelenie:**

- dusíkaté yperity

- ✦ oxazofosforíny → cyklofosfamid (*Endoxan*), ifosfamid (*Holoxan*)
- ✦ chlorambucil (*Leukeran*), melfalan (*Alkeran*)

- deriváty platiny

- ✦ cisplatina (*C. Hospira, C. Ebewe*)
- ✦ karboxyplatina (*Bopacatin, Carbomedac*)
- ✦ oxaliplatina (*Eloxatin*)

- deriváty nitrozourey

- ✦ lomustín (*CeeNU*), karmustín, estramustín (*Estracyt*), bendamustín (*Levact*), streptozocín

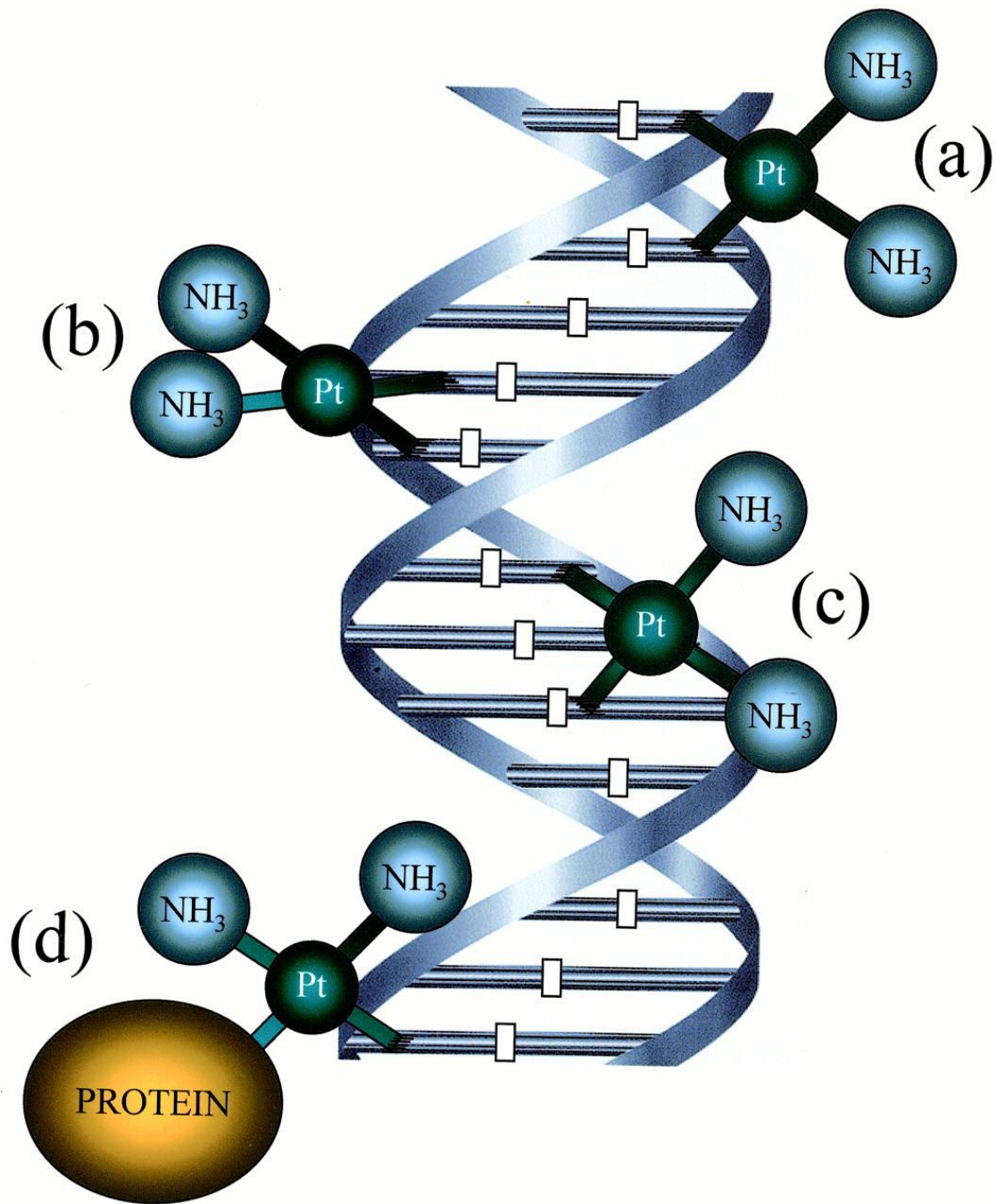
- iné

- ✦ busulfán (*Busilvex*), tiotepa (*Tepadina*), temozolomid (*Temodal*), prokarbazín, dakarbazín

- **MÚ:**

- väzba na bunkovú DNA → ireverzibilné spájanie jednotlivých báz nukleotidového reťazca inter- a intrareťazcovými krížovými väzbami („cross-linking“) → inhibícia replikácie DNA
  - ✦ pôsobenie na bunky v kludovom štádiu, aj na proliferujúce b.
- tvorba pozitívne nabitých **uhlíkových iónov** → reaktívne, tvoria kovalentné väzby s bunkovými zložkami
- alkylácia N_7 guanínu, aj N_3 adenínu a cytozínu v reťazci DNA → pretrhnutie reťazca, chybné kódovanie až zastavenie replikácie

- **NÚ:**

- myelosupresia

- ✦ pokles lymfocytov, granulocytov, neskôr aj trombocytov a erytrocytov

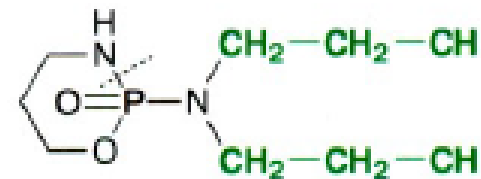
- GIT toxicita

- ✦ strata chuti do jedla, nauzea, hnačky

- alopecia

- inhibícia gametogenézy → sterilita u mužov

- sekundárne malignity (akútne leukémie)

• DUSÍKATÉ YPERITY

○ CYKLOFOSFAMID

- ✦ najpoužívanější, aj imunosupresívny účinok
  - th. RA, nefrotického sy. a iných imunolog. porúch
- ✦ prekursor → aktivácia CYP450 v pečeni → účinná látka (**fosforamid**)
- ✦ **podanie:**
  - **p.o.** → dobrá resorpcia aj biologická dostupnosť
  - **i.v.** → kumulácia v neoplastických tkanivách, v pečeni, obličkách a slezine; mierny prechod aj cez HEB
- ✦ aktívne metabolity ďalej oxidované na neaktívne produkty
- ✦ exkrécia močom (do 24 hod.)

✦ NÚ:

- GIT (anorexia, nauzea, vracanie)
- myelosupresia
  - ↓ počtu Leu a trombocytov
  - podávanie **hematopoetických rastových faktorov**

- alopecia (reverzibilná)
- **hemoragická cystitída + hematúria**
  - vyvolaná aktívnym metabolitom - **akroleínom**
  - i.v. podávanie **N-acetylcysteínu** al. **mesny** ako prevencie
- amenorea, azoospermia, atrofia semenníkov

→ th. hematologických malignít, solídnych karcinómov a i.

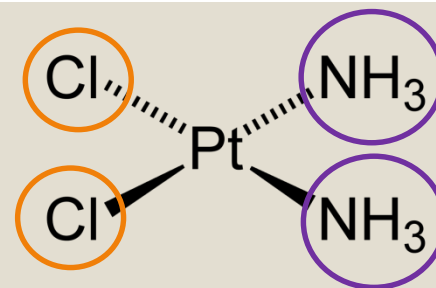

- DERIVÁTY PLATINY

- CISPLATINA

- ✦ MÚ:

- alkylácia N₇ guanínu a N₃ adenínu
- „cross-linking“
- inaktivácia *guanín-O6-alkyltransferázy* (reparačný enzým DNA)
- ✦ i.v. aplikácia (pomalou infúziou)
- ✦ prestup cez HEB slabý
- ✦ pomalé vylučovanie, predovšetkým obličkami

✦ NÚ:

- nefrotoxicita (priamy tox. účinok na tubuly)
  - hyperurikémia, ↓ klírens kreatinínu, akútna renálna insuficiencia
  - potrebná hydratácia organizmu
- GIT ťažkosti
  - anorexia, nauzea, **vracanie** (silný emetogénny úč.), hnačka
- myelosupresia
  - leukopénia, trombocytopénia, anémia
- ototoxická (riziko straty sluchu)
- neurotoxicita

✦ I:

- nádory semenníkov, vaječníkov, krčka maternice, močového mechúra a močovodu
- aj súčasť **kombinovanej** terapie

ANTIMETABOLITY

- interferencia so syntézou NK, purínov, pyrimidínov, aj s ich prekurzormi → hlavný účinok v S-fáze
- **rozdelenie:**
  - **antagonisty kys. listovej** → metotrexát (*Metoject, Trexan*), pemetrexed (*Alimta*)
  - **analógy a deriváty pyrimidínov** → cytarabín (*Alexan, DepoCyte*), gemcitabín (*Gemzar, Gemliquid*), kapecitabín (*Ecansya*), fluorouracil (*F. Accord, Verrumal*), tegafur (*Teysuno*), azacitidín (*Vidaza*)
  - **analógy purínov** → merkaptopurín (*Puri-Nethol*), tioguanín (*Lanvis*), azatioprín (*Imuran*), alopurinol (*Milurit*)
  - **analógy adenozínu** → fludarabín (*F. Ebewe*), kladribín (*Litak*), nelarabín (*Atriance*)
  - **inhibítory ribonukleotid reductázy** → hydroxyurea

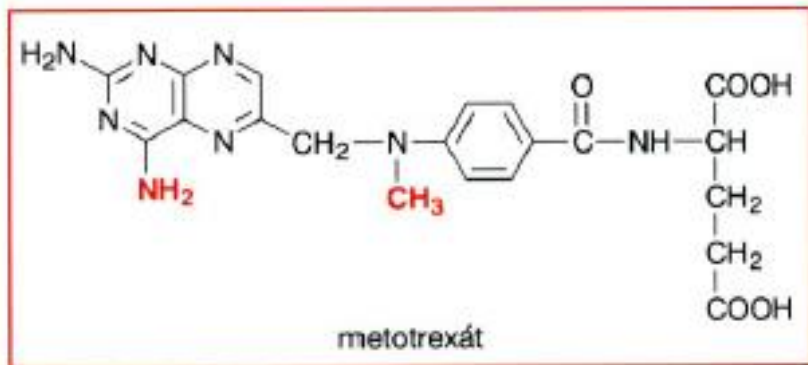
• ANTAGONISTY KYS. LISTOVEJ

○ METOTREXÁT

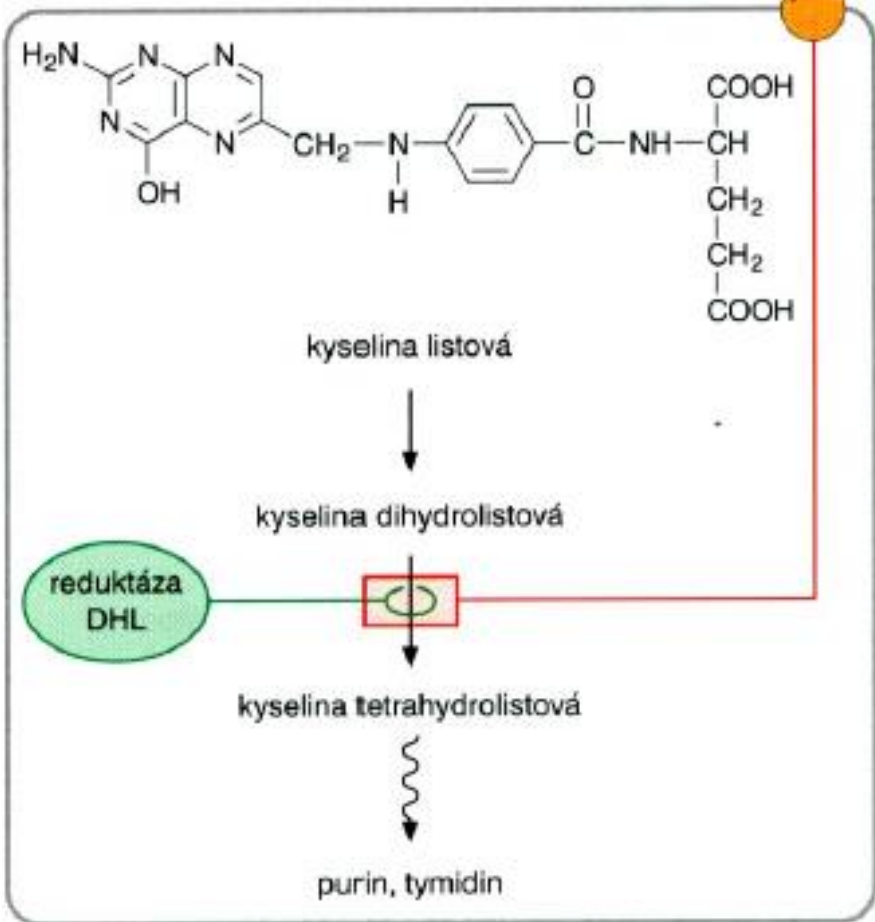
✦ pôsobenie v S- a G₁-fáze b. cyklu

✦ MÚ:

- inhibícia *dihydrofolát reductázy* → blokáda premeny kys. dihydrolistovej na kys. tetrahydrolistovú
- nedochádza k prenosu 1C skupín, ktoré sú potrebné pre metyláciu uracilu v **2-deoxyuridyláte**, následný vznik **tymidylátu** a syntézu DNA a purínov *de novo*
- zníženie IC hladín kys. tetrahydrolistovej; kumulácia kys. dihydrolistovej

transportní protein

✦ **FK:**

- p.o. aplikácia → saturácia → podávanie len do dávok 25 mg/m²
- vhodnejšia i.v. a i.m. aplikácia
- pre prechod cez HEB → intratekálna aplikácia
- pri vysokých dávkach nutná dostatočná hydratácia
- IC metabolizmus v neoplastických bunkách a hepatocytoch
→ polyglutámové deriváty
  - 7-hydroxymetotrexát má vplyv na IC hladiny, aj na konečný účinok MTX
- vylučovanie **močom** v nezmenenej forme (50-90%)

✦ NÚ:

- myelosupresia (trombocytopenia), neutropenia
- poruchy GIT
- renálna insuficiencia (↑ d.)
- porucha funkcie pečene (dlhodobá terapia)
- neurotoxicita (pri intratekálnom podaní)
- možný mutagénny úč. (vysadiť pred plánovaným rodičovstvom)

✦ I:

- zhubné nádory (prsníka, pľúc, moč. mechúra, ...), akútna lymfocytová leukémia (intratekálne na prevenciu leukemických meningóz)
- predávkovanie → kys. folinová (leukovorín)

• INHIBÍTORY RIBONUKLEOTIDREDUKTÁZY

○ HYDROXYUREA

✦ inh. enzýmu → deplécia zásob deoxyribonukleotidov
→ akumulácia väčšieho počtu rýchlo proliferujúcich b. v **S**-fáze

✦ **p.o.** → rýchla resorpcia z GIT

✦ **NÚ:**

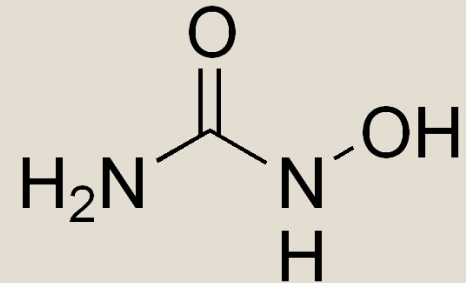
○ myelosupresia

○ GIT (anorexia, nauzea, vracanie)

✦ **I:**

○ paliatívna th. CLL a splenomegálie

○ niektoré myeloproliferatívne och.

CYTOTOXICKÉ ATB

- interkalácia, tvorba zlomov inh. *topoizomerázy II*, tvorba voľných O₂ radikálov
- **rozdelenie:**
  - **antracyklíny** → daunorubicín (*Daunoblastina*), doxorubicín (*Adriblastina*, *Caelyx*), idarubicín (*Zavedos*), epirubicín (*Epimedac*)
  - **aktinomycíny** → daktinomycín (aktinomycín D)
  - bleomycín
  - **mitomycín** (*Mitomycin C Kyowa*)
  - syntetické interkalačné látky → mitoxantrón (*Onkotrone*), amofanid
  - **chromomycíny** → chromomycín A₃, olivomycín

- ANTRACYKLÍNY

- DAUNORUBICÍN, DOXORUBICÍN

- ✦ *Streptomyces peucetius*

- ✦ MÚ:

- blokáda enz. *topoizomeráza II*

- interkalácia medzi jednotlivé páry báz reťazca DNA

- tvorba voľných radikálov O_2 , príp. aj H_2O_2

} porušenie
funkcie DNA

- ✦ **i.v.** aplikácia

- *i.m. a s.c. podanie spôsobuje nekrózy tkaniva*

- ✦ hromadenie v pečeni, slezine, pľúcach, obličkách a srdci

- ✦ nie prechod cez HEB

✦ NÚ:

- myelosupresia
- GIT (nauzea, vracanie, občas stomatitída)
- alopecia

- **kardiotoxicita** (pôsobením voľných radikálov)
  - akútna (niekoľko min. po aplikácii) aj kumulatívna (po niekoľkých týždňoch terapie) → **ireverzibilná**
  - ochrana → **dexrazoxan** (vychytáva voľné radikály)
- **červené** sfarbenie moču
- hypersenzitivita (↑ telesnej teploty, urtikária až anafylaktický šok)

✦ I:

- AML (s cytarabínom), ALL (s vinkristínom a vinblastínom)
- neuroblastóm
- solídne nádory (doxorubicín)

- **BLEOMYCÍN**

- *Streptomyces verticillus*

- **MÚ:**

- ✦ terciárny komplex DNA-bleomycín-Fe²⁺ → oxidácia na Fe³⁺

- interkalácia medzi bázy reťazcov DNA → rozvinutie helikálnej štruktúry

- redukcia molekulárneho O₂ → katalyzovanie vzniku superoxid. a hydroxylových radikálov → zlomy v reťazcoch DNA

- ✦ účinok hlavne v **G₂** fáze (ale aj v M-fáze a G₀)

- **i.v.** aplikácia

- vylučovanie močom v nezmenenej forme

○ NÚ:

- ✦ pľúcna toxicita } v pľúcach a koži najmenšia aktivita
- ✦ kožné reakcie } *aminohydrolázy*, ktorá inaktivuje bleomycín
- ✦ alergické reakcie až anafylaktický šok
- ✦ GIT (nauzea, vracanie)
- ✦ alopécia
- ✦ sfarbenie nechtov, hyperkeratóza
- ✦ bolesti kĺbov

○ I:

- ✦ malígne lymfómy
- ✦ karcinóm hlavy a krku, sarkómy, karcinóm semenníkov a vaječníkov

INHIBÍTORY MITÓZY

- **rozdelenie:**

- alkaloidy z *Vinca rosea (Cataranthus roseus)*

- ✦ vinkristín (*Vincristin Liquid-Richter*)
- ✦ vinblastín (*Vinblastin Richter*)
- ✦ vinorelbín (*Navelbine, Navirel, Visera*)
- ✦ **vinflunín** (*Javlor*)

- alkaloidy z kôry alebo ihličia tisú (*Taxus baccata, T. brevifolia*)

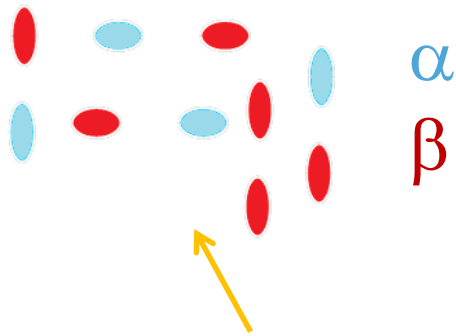
- ✦ paklitaxel (*Paclimedac, Sindaxel*)
- ✦ docetaxel (*Camitotic, Taxegis, Taxotere*)
- ✦ **kabazitaxel** (*Jevtana*)

MECHANIZMUS ÚČINKU

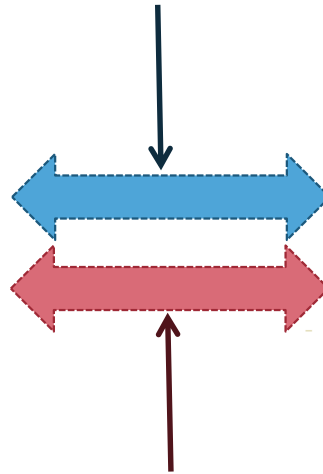
Inhibícia polymerizácie

Kolchicín
Vinca alkaloidy

TUBULÍN

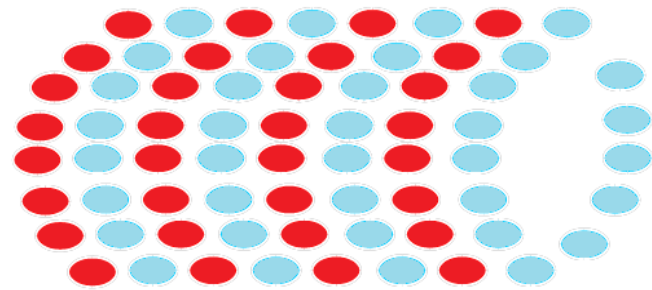

Stimulácia polymerizácie

Taxány

MIKROTUBULY

Inhibícia depolymerizácie

- **ALKALOIDY z *Vinca rosea***

- **MÚ:**

- ✦ inhibícia polymerizácie tubulínu
- ✦ inhibícia tvorby mitotického vretienka
  - prerušenie delenia buniek v **M** fáze
- ✦ vplyv na mikrotubuly aj pri iných b. procesoch (sekrécia hormónov, proteínov, neuromediátorov)

- **i.v. aplikácia**

- **vylučovanie predovšetkým stolicou**

○ LI:

- ✦ vinkristín + fenytoín → zníženie hladín a vznik kŕčov
- ✦ vinblastín + erytromycín → myalgia, neutropénia, obstipácia

○ NÚ:

- ✦ **neurotoxita** → väzba vinkristínu na neurotubuly (= **periférna neuropatia**), pri vinblastíne inhibícia MAO
- ✦ poruchy VNS → obstipácia, bolesti brucha, poruchy funkcie kraniálnych nervov
- ✦ alopecia (*vinkristín*)
- ✦ hyponatrémia (vplyv na sekréciu ADH)
- ✦ **myelosupresia** (*vinblastín*)
- ✦ nauzea a vracanie (častejšie u *vinblastínu*)

○ I:

- ✦ ALL, AML
- ✦ lymfómy, rabdomyosarkóm
- ✦ nefro- a neuroblastómy
- ✦ melanómy, ca prsníka a pľúc
- ✦ diseminované ca semenníkov (*vinblastín + cisplatina a bleomycín*)
- ✦ choriokarcinóm, Grawitzov tumor (*vinblastín*)

- **ALKALOIDY z tisú**

- **MÚ:**

- ✦ zvýšenie rýchlosti polymerizácie tubulínu a väzba na tento tubulín → stabilizácia mikrotubulov → zastavenie b. cyklu v **G₂/M** fáze
- ✦ indukcia fosforylácie antiapoptotického proteínu *bcl-2* → inhibícia jeho aktivity

- afinita k mikrotubulom a rýchlosť reakcie

- ✦ docetaxel > paklitaxel

- **i.v.** aplikácia

- vysoká väzba na plazmatické bielkoviny (95-98 %)

- vylučovanie predovšetkým stolicou

○ NÚ:

- ✦ myelosupresia

- ✦ periférna neuropatia (*paclitaxel*)

  - riziko vyššie po predchádzajúcej aplikácii **cisplatiny**

- ✦ neutropénia a leukopénia (*docetaxel*)

- ✦ tachykardia

- ✦ myalgia/artralgia (záv. od dávky)

- ✦ hypersenzitivita

  - urtikária, angioedém, hypotenzia, bronchospazmus až anafylaktický šok

- ✦ GIT ťažkosti

- ✦ alopecia

○ **I:**

- ✦ ovariálne karcinómy (*paklitaxel*)
- ✦ metastázujúci karcinóm prsníka
- ✦ melanómy
- ✦ nádory v ORL
- ✦ nemalobunkový karcinóm pľúc
- ✦ Kaposiho sarkóm (AIDS)

INHIBÍTORY TOPOIZOMERÁZ

- **rozdelenie:**

- inhibítory topoizomerázy I

- ✦ kamptotecín (*Camptotheca acuminata*)
- ✦ topotekán (*Hycamtin*)
- ✦ irinotekán (*Campto*)

- inhibítory topoizomerázy II

- ✦ etopozid (*E. Ebewe*)
- ✦ tenipozid
  - polosyntetické deriváty podofylotoxínov (*Podophyllum peltatum*)

● INHIBÍTORY TOPOIZOMERÁZY I

- cytotoxická aktivita najvyššia v S fáze b. cyklu
- irinotekan → metabolizovaný na 100x úč. metabolit, kt. inhibuje ACHE (**NÚ**)

- **i.v.** aplikácia
- vylučovanie močom (*topotekan*) a žlčou (*irinotekan*)

- **LI:**
  - ✦ topotekan + cisplatina → **myelosupresia**

○ NÚ:

- ✦ neutropénia, trombocytopenia (obe)

- ✦ hnačka, menej nauzea a vracanie

- ✦ myelosupresia

- ✦ cholínergický sy. (*irinotekan*)

  - potenie, slzenie, hnačka, abdominálne kŕče, mióza, hypersalivácia

- ✦ alopécia

○ I:

- ✦ metastázujúce karcinómy ovárií (*topotekan*)

- ✦ karcinóm čreva, kolorektálny karcinóm → pri rezistencii na **5-FU** (*irinotekan*); aj pri karcinóme pľúc a ovárií

• INHIBÍTORY TOPOIZOMERÁZY II

○ MÚ:

- ✦ väzba na tubulín → inhibícia *topoizomerázy II* → inhibícia spájania reťazcov DNA do závitnice, tvorba zlomov v reťazci → inhibícia syntézy DNA (aj RNA)
- ✦ inhibícia vstupu nádorovej b. do mitózy
- **i.v.** aplikácia → prechod do pečene, obličiek, sleziny, srdca a čreva
  - ✦ redukcia dávky pri renálnej insuficiencii
- vylučovanie močom (časť v nezmenenej forme → 2/3 u etopozidu, 1/3 u tenipozidu)

○ NÚ:

- ✦ hematotoxicita → leukopénia, trombocytopénia
- ✦ nauzea, vracanie (mierne)
- ✦ stomatitída (↑ d.)
- ✦ alopecia
- ✦ alergické reakcie a hypotenzia (po rýchlej **i.v.** aplikácii) → vhodnejšie pomalé podávanie

○ I:

- ✦ solídne nádory (pľúc, semenníkov, vaječníkov, moč. mechúra, ...)
- ✦ malígne lymfómy
- ✦ lymfoblastické aj myeloblastické leukémie
- ✦ iné (napr. choriokarcinóm, Kaposiho sarkóm pri AIDS, ...)

HORMÓNY & ICH DERIVÁTY

- nádory závislé od hormónov:
  - rast podmienený prít. hormónu (*hormone-dependent*)
    - ✦ regresia pri neprítomnosti hormónu → chirurg. odstránenie žliaz produkujúcich h. alebo farmakologická terapia
  - zhoršenie rastu v prít. hormónu (*hormone-responsive*)
    - ✦ regresia pri podávaní hormónu vo farmakologických dávkach

- **zástupcovia:**

- kortikosteroidy (prednizón, dexametazón)
- analógy gonádotropín uvoľňujúceho hormónu
  - ✦ buserelín, goserelín (*Zoladex*), triptorelín (*Decapeptyl*, *Diphereline*), leuprorelín (*Lucrin Depot*, *Eligard*)
- estrogény
  - ✦ etinylestradiol, mestranol
- gestagény
  - ✦ medroxy- a hydroxyprogesterón, noretisterón acetát (*N. Zentiva*)
  - ✦ progestín - megestrol (*Megesin*)
- androgény
  - ✦ testosterón (*Agovirin Depot*), drostanolón, danazol (*Anargil*)

○ antihormóny

✦ antiestrogény

- tamoxifén (*T. Ebewe*), toremifén (*Fareston*)

✦ antiandrogény

- cyproterón (*Androcur Depot, Cyproplex*), abiraterón acetát (*Zytiga*), flutamid (*Flutasin*), bicalutamid (*Bicacel, Bicusan, Binabic*), enzalutamid (*Xtandi*)

○ inhibitory aromatázy

✦ aminoglutetimid

- ✦ fadrozol, letrozol (*Brenea, Clarzole, Etruzil, Femara, Trozel*), anastrozol (*Ansyn, Ozolan, Zenbrest*)
- ✦ exemestan (*Aromasin, Astexana, Cotamox, Escepran*), formestan

• ANALÓGY GONÁDOLIBERÍNŮV

→ vyvolanie centrálného hypogonadizmu → **th.** karcinómu prostaty a prsníka, endometrióza

○ MÚ:

✦ inhibícia uvoľňovania LH a FSH → inhibícia funkcií semenníkov a vaječníkov → „kastročné“ hladiny hormónov v priebehu 2-4 týždňov

○ **s.c.** alebo **i.m.** aplikácia

○ NÚ:

✦ návaly tepla, zníženie libida a impotencia

✦ bolesti kostí metastatického pôvodu, sťažené alebo bolestivé močenie (na zač. terapie)

- **ESTROGÉNY**

- rakovina prostaty → blokáda produkcie LH spätnoväzbovým mechanizmom → zníženie produkcie androgénov

- **GESTAGÉNY**

- **MÚ:**

- ✦ inhibícia sekrécie gonádotropínov v hypofýze → zníženie syntézy pohlavných h. v nadobličkách
- ✦ zníženie expresie estrogénových rec. v nádorových bunkách

- th. karcinómu prsníka u žien po menopauze, karcinómu endometria

- **ANDROGÉNY**

- **MÚ** ako pri terapii karcinómu prostaty estrogénmi

- th. estrogén-dependentného karcinómu prsníka u žien po menopauze

• ANTIESTROGÉNY

○ MÚ:

- ✦ kompetitívna inhibícia väzby estradiolu na rec. v prsnom tkanive
→ blokáda transkripcie génov potrebných pre horm. úč.
- ✦ aj inh. PKC (úloha pri proliferácii a diferenciácii), stimulácia fibroblastov k sekrécii neg. rast. faktorov (TGF- β), útlm pozitívnych rast. faktorov (IGF-1), indukcia apoptózy

○ aj **estrogénový úč.:**

- ✦ v endometriu
  - ✦ v kostiach (prevencia a th. osteoporózy v menopauze)
  - ✦ zníženie hladiny LDL-CH
- pokles antitrombínu III, fibrinogénu a trombocytov

○ **FK:**

- ✦ p.o. aplikácia, silná väzba na PB (takmer 100%)
- ✦ $t_{1/2} = 7$ dní
- ✦ aktívny metabolit 4-hydroxytamoxifén (100x vyššia aktivita k rec.)
- ✦ vylučovanie stolicou

○ **NÚ:**

- ✦ metrorágie, tromboflebitídy a embolizmus, návaly tepla, alopécia
- ✦ oftalmologické (poruchy videnia, katarakta, retinopatia)
- ✦ hyperkalcémia
- ✦ estrogénový úč. v endometriu → riziko karcinómu endometria

○ th. estrogén-dependentných karcinómov prsníka

- ANTIANDROGÉNY

- FLUTAMID

- ✦ MÚ:

- inhibícia väzby DHT na receptory a jeho interakcie s DNA
- blokáda androgénnych rec. v prostate
- nepriame antiandrogénne úč. (supresia androgénov v pohlavných žľazách, inhibícia 5α -reduktázy)
- ✦ p.o. aplikácia → th. metastázujúceho karcinómu prostaty
- ✦ aktívny metabolit hydroxyflutamid
- ✦ vylučovanie močom

✦ NÚ:

- GIT (nauzea, vracanie, hnačka, bolesti brucha)
- zvýšenie transamináz
  - potrebné sledovanie pečňových funkcií
- cyanóza
  - možný dôsledok methemoglobinémie al. sulfhemoglobinémie
- návaly tepla, **gynekomastia**, pokles libida, impotencia
- možné zvýšenie telesnej hmotnosti

○ ABIRATERÓN ACETÁT

- ✦ kombinácia s *prednizónom* → inhibícia CYP17 (potrebný pre syntézu androgénov) → znížená produkcia testosterónu

• INHIBÍTORY AROMATÁZY

○ *aromatáza* = enz. zodpovedný za premenu adrenálnych androgénov na estradiol a estrón

○ **rozdelenie:**

✦ nesteroidné

○ aminoglutetimid

○ fadrozol, letrozol, anastrozol

✦ steroidné

○ formestan, exemestan

○ p.o. aj parenterálna (i.m.) aplikácia

○ MÚ:

- ✦ inhibícia *aromatázy* → blokáda tvorby estrogénov aj androgénov
- ✦ rozdiely:
  - aminoglutetimid → inhibícia aj iných enzýmov tvorby steroidných hormónov (nutné podávanie kortizolu)
  - ostatné → selektívna a ireverz. inhibícia *aromatázy* (v nadobličkách aj v tukovom tkanive)

○ NÚ:

- ✦ bolesť v mieste aplikácie (pri inj. podaní)

○ I:

- ✦ metastazujúci **karcinóm prsníka** u žien v menopauze
  - po neúspešnej terapii al. pri intolerancii tamoxifénu

ENZÝMY

- **ASPARAGINÁZA** (*Asparaginase Medac*)
  - produkt *E. coli* alebo *Erwinia carotovora*
  - **MÚ:**
    - ✦ katalyzuje hydrolýzu **asparagínu** → nedostatok AMK pre syntézu proteínov
    - ✦ inhibícia aj iných proteínov (albumín, inzulín, koag. faktory)
  - vhodná u leukemických b., ktoré stratili schopnosť syntézy tejto AMK
    - ✦ využívajú asparagín z intersticiálnej tekutiny
  - iné nádorové b. → expresia mutovanej formy *asparagínsyntetázy* → rezistencia na th. *asparaginázou*

○ **i.v.** alebo **i.m.** aplikácia → **th.** ALL u detí

○ **LI:**

✦ s metotrexátom (pôsobí na b. vo fáze replikácie) → zníženie jeho účinku blokadou replikácie

○ **NÚ:**

✦ hypersenzitivita

○ urtikária; respiračné, KVS a GIT komplikácie, anafylaktický šok

✦ inhibícia proteosyntézy

○ hypoalbuminémia, vznik edémov, hyperglykémia (↓ inzulínu), poruchy zrážania krvi

INHIBÍTORY PROTEÍNTYROZÍNKINÁZY

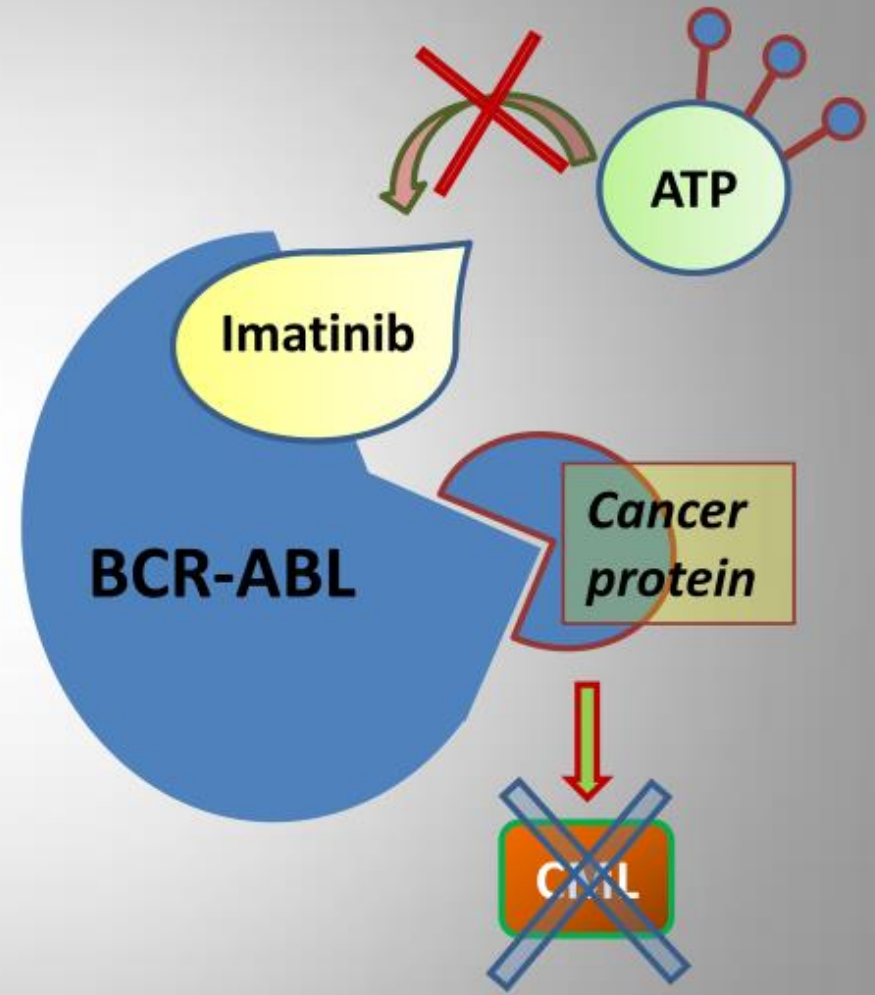
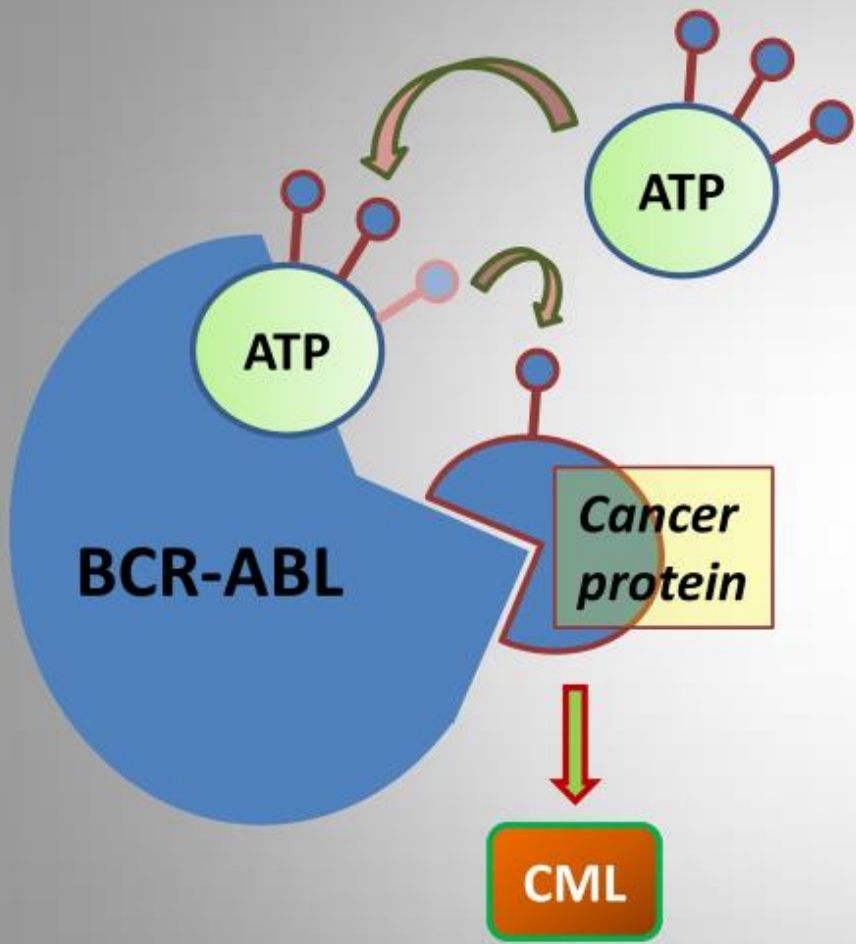

- **PTK**

- membránové enzýmy
- úloha pri regulácii b. proliferácie a pri delení buniek
  - imatinib (*Glivec, Meaxin*), erlotinib (*Tarceva*), dasatinib (*Sprycel*), nilotinib (*Tasigna*), sorafenib (*Nexavar*), sunitinib (*Sutent*), **regorafenib** (*Stivarga*)

- **IMATINIB**

- **MÚ:**
  - ✦ inhibícia väzobného miesta pre ATP na *Bcr-Abl kináze* → inhibícia prenosu fosfátových skupín z ATP a fosforylácie tyrozínových zvyškov substrátových proteínov → blokáda prenosu signálov smerom k jadru, a tým aktivácie proteínov
  - ✦ aj inhibícia *PDGF-R* a *c-Kit*, a niektorých rec. pre rastové faktory

- p.o. aplikácia
- $t_{1/2} = 18$ hod. (potrebná aplikácia len 1x denne)
- vylučovanie predovšetkým stolicou

- **NÚ:**
  - ✦ GIT (nauzea, vracanie, hnačka), bolesti hlavy a svalov
  - ✦ retencia tekutín → edémy
  - ✦ predĺženie QT intervalu
  - ✦ neutropénia, trombocytopenia
    - možný dôvod prerušenia terapie

- th. novodiagnostikovanej CML (ak transplantácia KD nie je terapiou 1. fázy), aj CML po zlyhaní liečby IFN- α

MONOKLONÁLNE PROTILÁTKY

- pri nádorových b., ktoré na svojom povrchu exprimujú proteíny, proti kt. sú Ab vyvinuté

- **RITUXIMAB**

- **MÚ:**

- ✦ väzba na ľudský **CD20** antigén pre-B a zrelých B-lymfocytov (exprimovaný na b. folikulárnych lymfómov) → lýza
→ th. **lymfómov**, CLL, aj reumatoidnej artritídy

- **i.v.** aplikácia (pomalou infúziou)

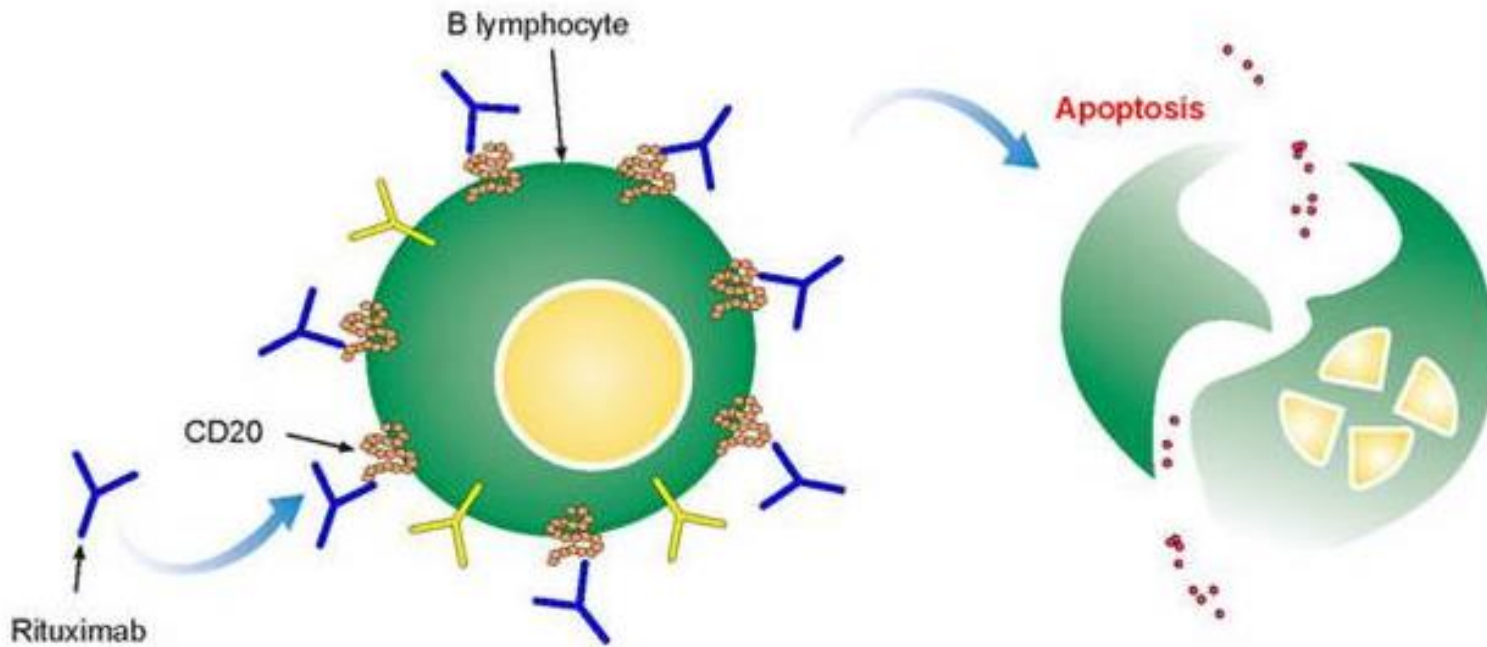
- ✦ nutná premedikácia analgetikom a antihistaminikom (paracetamol + difenhydramín), príp. kortikosteroidmi

- **NÚ:**

- ✦ **sy. pseudochrípky** (horúčka, triaška) po 1. aplikácii
    - ✦ hypotenzia, bronchospazmus a angioedém (pri rýchlom podaní)

① CD20-induced apoptosis

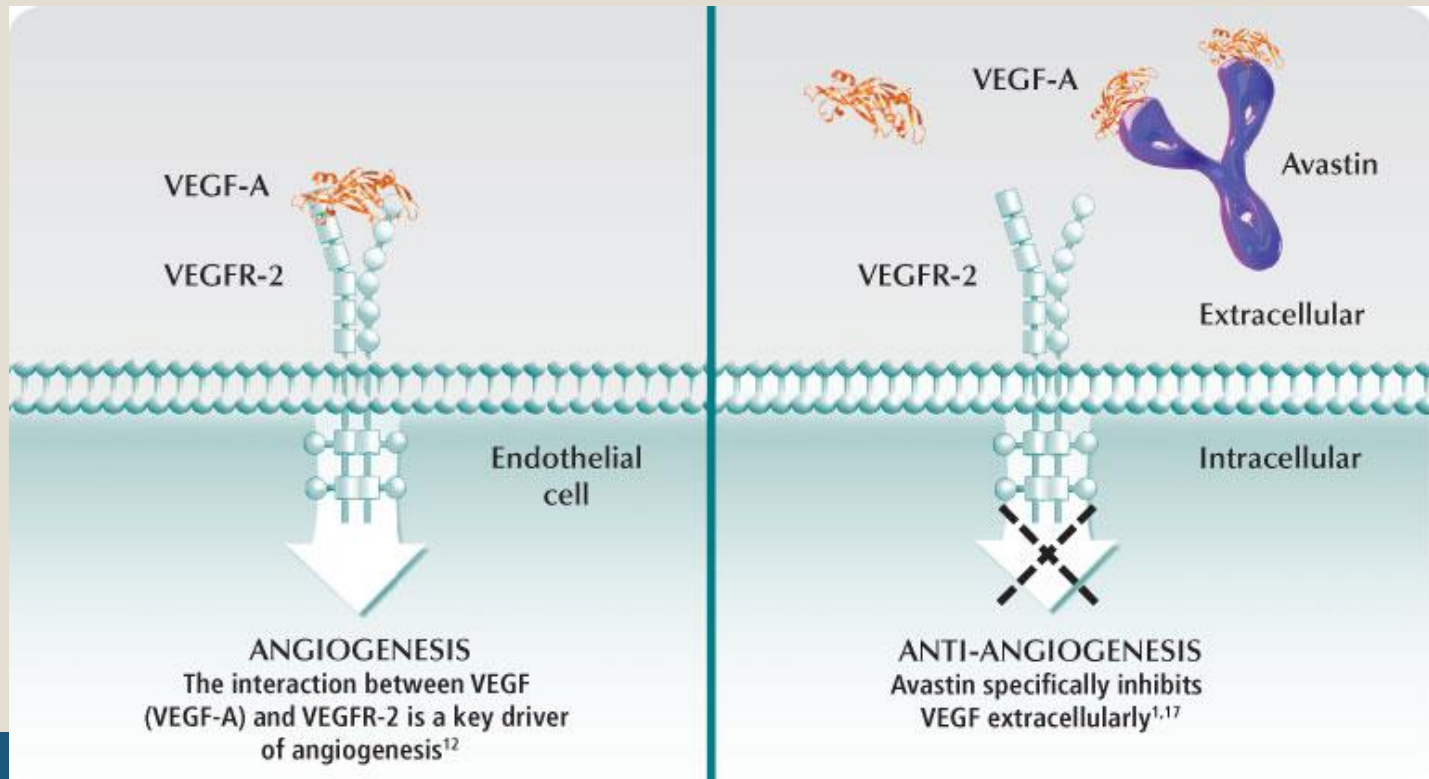
- Stevens-Johnsonov syndróm (SJS)
- toxická epidermálna nekrolýza (TEN)

● BEVACIZUMAB

- monoklonálna protilátka proti VEGF
- **i.v.** podanie → th. metastázujúceho kolorektálneho karcinómu

LÁTKY OVPLYVNĚJÍCÍ BIOLOG. ODPOVEĎ

- **IFN- α 2a** (*Roferon A*) a **2b** (*IntronA*)
  - antivírusový (inhibícia replikácie vírusov), imunomodulačný a antiproliferatívny úč.
  - d'alsie účinky:
    - ✦ zvýšenie expresie HLA Ag I. (α , β) a II. triedy (γ)
    - ✦ stimulácia aktivity NK b., MF a endoteliálnych b.
    - ✦ indukcia expresie, príp. represie niekt. génov (= **antineoplast. úč.**)
  - aplikácia **s.c.**, **i.m.** aj **i.v.**
  - takmer žiadny prechod cez HEB

○ **NÚ:**

✦ **interferónový sy.**

- horúčka, triaška, myalgie, cefalgie
- anorexia, nauzea, vracanie, hnačky
- zriedkavejšie hypotenzia a dysmenorea

✦ **myelosupresia**

- možná potreba úpravy dávkovania
- ✦ bolestivosť v mieste aplikácie

○ **I:**

- ✦ leukémia, **CML**, lymfómy, myelómy, melanómy
- ✦ **Kaposiho sarkóm** (spojený s AIDS), Grawitzov tumor, karcinóm krčka maternice (kombinovaná terapia)
- ✦ aj terapia **hepatitídy B a C**

RÁDIOAKTÍVNE IZOTOPY

- **^{131}I**
  - koncentrácia v papilárnom, folikulárnom al. zmiešanom karcinóme štítnej žľazy al. v metastázach (väzba na *tyreoglobulín*)
  - vysoké dávky → selektívne poškodenie tyreoidálneho tkaniva (cieľ pri terapii)
  - využitie aj na **diagnostické účely**
  - **NÚ:**
    - ✦ hypotyreoidizmus
    - ✦ leukopénia, trombocytopénia
    - ✦ nauzea, vracanie (prvé dni th.)
    - ✦ radiačná tyreoiditída, gastritída (zriedkavo)
  - **th.** Graves-Basedowovej ch., funkčného metastazujúceho karcinómu štítnej žľazy

**ĎAKUJEM
ZA
POZORNOST'**

